

SÜLI ATTILA

TUZSON JÁNOS HONVÉDŐRNAGY CIKKEI AZ 1848–49. ÉVI SZABADSÁGHARCBAN VALÓ MŰKÖDÉSÉRŐL

■ A bélafalvi születésű Tuzson János honvédőrnagy kisbirtokos nemesi család sarjaként született 1825. augusztus 25-én. Tanulmányait a kézdivásárhelyi katonai nevelőintézetben végezte, majd szolgálatát a 15. (2. székely) határőrezred hadfijaként kezdte meg 1842-ben. 1848-ban őrmester, ezrede zászlóaljával először a román paraszttömegmek megfékezésére az erdélyi megyékbe, majd 1848 nyarán a Délvidékre vezénylik. Október 18-án hadnaggyá léptették elő, ekkor alakulata már a Feldunai hadtest alárendeltségébe tartozik. Részt vesz a schwechati csatában (1848. október 30.).

November végétől zászlóalja a Partiumban állomásozik, december közepétől bekapcsolódik az észak-erdélyi magyar erők ellentámadásába. December 27-én főhadnaggyá léptették elő. Karl Urban alezredes kiűzése és a Székelyföld felszabadítása után Nagyszeben 1849. január 21-ei ostrománál szerzett érdemei alapján József Bem vezérőrnagy két nap múlva századossá léptette elő. Alakulatával hamarosan hazatér Háromszékre, és egy új zászlóalj szervezésének lát neki, amely később a 86. számot kapta. Nagyszeben március 11-ei elfoglalása után a Szabó Nándor őrnagy vezette háromszéki haderőt Bem magához rendelte, így az részt vett a március 19-ei feketealmi és 21-ei tömösi győzelem kivívásában. Az utóbbi harcokban kitűnt Tuzson is, Szabó Nándor Bemhez írt jelentése szerint „Tuzson első rangú százados, ki célszerűen intézkedett, rendeleteim pontosan, erélyesen telyesíté – viselte magát.” Majd jelentését így zárja le: „A fenni személyeket a Tábornok úr méltánylatába ajálom.”¹

Tuzson zászlóalja a brassói hadosztály alárendeltségébe került, ennek parancsnoka Kiss Sándor ezredes lett. Érdemeiért Tuzson 1849. május elsején megkapta a harmadosztályú érdemelet, majd június 15-én mint zászlóaljparancsnokot őrnaggyá léptették elő.²

Parancsnokként tovább folytatta a zászlóalja szervezését. A hétfalusi csángókból besorozott újoncok közül az alakulat 116 főt kapott.³ A hadosztályhoz tartozó honvédzászlóaljak felszerelését Brassóban, a városra kivetett kvóta alapján a helyi céhmesterek végezték.⁴

Május 2-án Felsőtömösön a 86. honvédzászlóalj zászlószentelésére került sor. Az ünnepség kezdetét ágyúlövések és dízsörtűz jelezték, majd Recker Ede helyi katolikus pap és Bacsoni Ádám kisboronyói református lelkész közös imát mondott Buda visszafoglalásáért. Ezután következett a „a’ tavaly Pesten nyert gyönyörű nemzeti zászló kitűzése”, a zászlóanya özvegy Czetz Jánosné, Czetz János tábornok édesanyja volt. Az ünnepség végén Tuzson János százados, zászlóaljparancsnok megvendégelte a tisztokat, a katonákat és a résztvevőket.⁵

Itt érte az alakulatot az ellenséges támadás. Az események további elbeszélésénél a Moldvából Háromszékre történő visszatérésig átadjuk a szót Tuzson Jánosnak.

A Moldvából való visszavonulást Tuzson 1849. július 30-án kezdte meg Berecken keresztül Kézdiszentkereszt felé. Sietniük kellett, mivel az ellenség ekkor már Háromszék nagy részét elfoglalta. Erőltetett menetben vonultak Szárazpatak felé, majd a Kászon-völgyében Csíkszék felé. Július 31-én Nyerges-tetőn foglalt védelmi állást, és az oroszokat egy ideig sikeresen feltartóztatta, de az ellenség elől visszavonulásra kényszerült. Tuzson alakulatai töredékével Mitácson át Erdővidék felé vonult, és egyesült Gál Sándor ezredes erőivel. A fegyvert Zsibónál tette le, 1849. augusztus 25-én.⁶

A szabadságharc leverése után besorozták a császári hadseregbe, ahonnan egy év szolgálat után elbocsátották. Ezután a gróf Mikes család alkalmazottja, rövidesen megnősült. A kiegyezés után reaktiválták, és őrnagyi rangban a 24. honvéd gyalogezred kézdívasárhelyi székhelyű 3. zászlóaljának parancsnoka lett. 1873-ban előléptették alezredesnek, ezzel a rendfokozattal vonult nyugállományba 1876-ban. Tevékeny tagja volt a Rikánbelőli Honvédegyletnek, melynek alelnökévé, majd elnökévé választották. Részt vett 1897. augusztus 8-án a nyerges-tetői harcok emlékére adományból készített emlékmű felavatásánál. 1904. január 2-án érte a halál, temetésére két nap múlva került sor.⁷

Tuzson János a hagyatékát a Székely Nemzeti Múzeumnak adományozta. Az intézmény növedéknaplója szerint a felajánlás 1903. február 18-án történt, és az alábbi tételekből állt:⁸

Fsz.	Megnevezés	Kötetszám	Darabszám
47	Az 1848–49 szabadságharcbeli 86. zászlóalj zászlójának története (kézirat)	–	1
48	Tuzson János: Töredék jegyzetek az 1848–49. szabadságharcról (kézirat)	–	1
49	Tuzson János századosi kinevezési okirata. Szelindek, 1849. január 23. Bem aláírása	–	1
50	Tuzson János százados III. oszt. katonai érdemjellel való feldíszítéséről szóló okirat. Freidorf, 1849. május 1.	–	1
51	Tuzson János százados III. oszt. katonai érdemjellel való feldíszítéséről szóló okirat. Gorzafalva, 1849. július 25.	–	1
52	Eredeti napiparancs. Okna, Moldva. 1849. július 25.	–	1
53	Tuzson J: Töredék jegyzetek a moldvai expedícióról (kézirat)	–	1
54	Okiratok Vitélyos Antal és felesége, Szabó Zsuzsannának 1850-iki kormány által konfiskált fekvő birtokairól	–	32
55	1861-ben Háromszéken működött 1848–49 Honvédségélyző Egylet jegyzőkönyvének másolata (egykorú másolat)	–	1
56	1861-i Rikánbelőli Honvédegylet nevezetesebb okiratai. (Levelek, felterjesztések, átiratok, kérések, felhívások) Részben eredetiek	–	81
57	A 2. székely ezred I. zászlóalja 2-dik századának parancs- és számviteli könyve	1	1
58	Abrichtung-Reglement für die k. k. Cavallerie. Wien, 1806. (ígazításokkal)	–	1
59	Családi okiratok a XVII–XVIII. századból	–	95
60	Családi okiratok a XIX. század első feléből	–	55
61	Eredeti nemeslevél, kiadva: Gyulafehérvár, 1619. január 11. Bethlen Gábor dálnoki Szabó Ferenc részére (perga-men, zöld zsinórral, függő pecsét nélkül)	–	1

A 49–50., 54. és 61. számú tételek az utólagos pecsét szerint a második világháború alatt, a múzeum anyagának elszállítása folyamán megsemmisültek. A Székely Nemzeti Múzeum levéltári anyaga az 1970-es években a Kovászna Megyei Állami Levéltárhoz került. Sajnos a Tuzson-hagyatéknak csak egy része maradt meg, az 1848–49-es ténykedéséről szóló kéziratai hiányoznak. Eddigi ismereteink szerint ezek közül kettő a sajtóban is megjelent, ezek hozzáférése azonban korlátozott, így kritikái újraközlését mindenképpen indokoltak tartjuk. Ezenfelül a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában előkerült Bemhez írt levelének másolata, amelyet szintén sajtó alá rendeztünk.⁹

Források

Tuzson János cikke a 86. honvédszászlóaljról

Székely Nemzet Tárcaja

Az 1848–49. magyar szabadságharcbeli 86-ik honvédszászlóalj zászlójának története

Írta: Tuzson János 48-as őrnagy

Az 1764 óta 1849-ig fennállott 2-ik székely cs. kir. gyalog határvéd-ezrednek 1-ső zászlóalja – a bécsi cs. kir. haditanács (Hofkriegsrath)¹⁰ intézkedése folytán¹¹ – az erdélyi oláh mozgalomnak megakadályozására már 1848 tavaszán mozgósítva lévén, július havában rendeletet kapott: hogy a lázadó rákok megfékezésére menjen a Bánságba. Ennek következtében augusztus 11-én Balázs Konrád őrnagy, zászlóaljparancsnok vezérlete alatt a zászlóalj Verbászra érkezett. Jelvénye a zászlóaljnak a magával vitt sárga-fekete zászló volt, ezt lobogtatta a zászlóalj az augusztus 19-én és szeptember 21-én történt Szenttamás elleni ütközetben, ez alatt üldözte Jellasicsot Bécs alá, vett részt a schwechati ütközetben 1848. október 30-án; 1848. november 14-ig, midőn Budapestre érkezvén – egy néhány napig ott tartózkodva – november 16-án a fekete-sárga zászló nemzeti zászlóval lett kicserélve és ünnepiesen felszentelve.¹² Ezen nemzeti zászló az, melynek rövid történetét itt tovább folytatom.

Ennek a zászlónak a felszentelésekor Kossuth Lajos neje, született Meszlényi Terézia volt a zászlóánya, ki saját kezűleg tűzött háromszínű szalagot a zászlóra. Ez alatt a zászló alatt tért vissza a zászlóalj 1848. december havában, Bem tábornok vezérlete alatt Erdélybe s érkezett több győzelmes ütközet után 1848. december 25-én Kolozsvárra. Ez alatt űzte ki Urbánt Erdélyből 1849. január 3-án Tihucánál és vett részt a Puchner osztrák hadteste megveretésében Gálfalvánál 1849. január 17-én.

1849. január 21-én Nagyszeben előtti támadásunk sikertelensége után Bem a háromszéki székely zászlóaljnak minden írástudó altisztjét hadnaggyá léptetvén elő, a zászlóaljat azon intézkedésével küldötte Háromszékre haza, hogy ezen zászlóalj főtisztjei és legénysége több, újonnan felállítandó zászlóaljnak keretül szolgáljanak.

En is: Tuzson János, a hazatért zászlóaljnak százados minőségben igénytelen tagja, egy új zászlóalj felállításával lévén megbízva, azon szerencsében részesültem, hogy a feloszlott székely zászlóaljnak már fölszentelt zászlója az én gondozásomra lett bízva, illetőleg az általam szervezett 86-ik zászlóaljnak birtokába jutott, mit dicső szabadságharcunk küzdelmeiben fennen lobogtattunk is. Tanúja volt e zászló a 86-ik zászlóalj birtokában a muszkák és osztrák csapatok kiverésének Oláhországba a Tömösi sziroszon át 1849. március hó 21-én: élet-halál küzdelmünknek a muszkák betörésekor: június 17-én ugyancsak a Tömösi sziroszonban; a háromszéki küzdelmeknek a muszkák betörése után: 1849. július 2-án Kökösnél, hol Gábor Áron ágyúhősünk is áldozatul esett; és július 5-én a sepsiszentgyörgyi Eprestatón, hol a hős Gyertyánffy Ferenc honvédszázadost bátorságban követve 800-nál többen szenvedtek hősi halált; továbbá 1849. július 25-én a muszka csapatok feletti győzelmünknek Moldovában; és 17 órai ellenállásunk után fájdalmas visszavonulásunknak a Nyerges-tetőről az egyesült, sokszorosan túlnyomó osztrák és muszka csapatok előtt: 1849. augusztus 1-én.

Szabadságharcunknak elnyomása után a 86-ik zászlóalj zászlóját néhai fivéremnek, Tuzson Lázárnak adtam át, hogy azt mint szent ereklyét őrizze meg. Fivérem a

zászlót Bélafalván a csűrjében rejtette el egy ládába zárva, mit nem tudhatni, hogy ki, megészlelt, s valószínűleg azt gyanítván, hogy nagy vagyon van a ládába elrejtve, a láda elhelyezését az akkori hatóságnál denunciálta,¹³ minek következtében az akkori rémuralom által kutatás lett elrendelve. A zászlót a kiküldött cs. kir. dülőbiztos (kinek nevét azért hallgatom el, mivel fájdalom, voltak abban az időben még más hangzatos nevű muszkavezetők is) 14 éves nővéremet vasba veretéssel fenyegetve, a ládában megtalálta s Háromszék akkori katonai főbiztosához, Kovács István kapitányhoz Sepsiszentgyörgyre beküldötte. Kovács engedvén egy pár hozzá fordult asszony kegyeletes kérésének, nem semmisítette meg a zászlót, hanem bemázoltatván annak nemzeti színeit, azt az asszonyoknak átadta, és ezek az elferdített zászlót 1861-ig mint templomi zászlót helyezték el a sepsiszentgyörgyi rom. kath. templomban.

Magyar nemzetünk újból ébredésekor 1861-ben a Rikánbelői honvédségélyző egyesület is megalakulván, értesültünk, hogy a magyar szabadságharcbeli 86-ik zászlóalj zászlójának címeres középrésze hol van megőrizve, mit azon célból kértünk vissza birtokunkba az akkori rom. kath. plébános Kapotán Márton úrtól, hogy az újból színeztetve a honvédségely zászlójaként avassuk fel. De ezen elhatározásunk után csakhamar az akkori Schmerling-féle abszolút kormány által a honvédségélyző egyesület működése is belevén tiltva és az egyesület feloszlata, a zászlóvali célunk végrehajtásában akadályozva lettünk; és így a szent ereklye nekem mint akkori honvédségélyző egyesületi jegyzőnek újból birtokomban maradt.

És még egy pár sort a zászlószalag történetéről mint a zászló kiegészítő részéről.

A szalag nem volt Bélafalván elrejtve, mivel azzal mint kisebb csomaggal könnyebben lehetett elbánni, hanem magamnál visszatartottam és párnámba elrejtve letartoztatásom idejében és mint besorozott katona is 9 hónapig és későbbben megszabadulásom után is a katonaságtól 1857-ig mindég rajta hálтам; és mégis 1857. március 17-én, midőn a párnát kibontottam, a szalagot megcsonkítva találtam. El volt lopva a szalag két végéről a két szép ezüst bojt és a szalag hossza is megrövidítve; de azért becses előtem a szalag megmaradt része is, mit mint szent ereklyét a zászlókerethez csatolok és a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumba helyezek el örök emlékül.

Továbbá annak emlékéül, hogy én is 1848–49-ben a magyar szabadságharcban részt vettem s a 86-ik zászlóaljnak parancsnoka voltam, fényképeimet is 4 példányban, az 1849., 1868., 1874. és 1899-iki évekből idezárom.

Hogy ezen történetét a zászlónak és szalagjának s mint már 78 éves koromban visszaemlékezhettem, dicső szabadságharcunk 53-ik évében magam mondtam tollba, az e célra felkért tanúk jelenlétében, aláírással igazolom.

Sepsiszentgyörgyön, 1903. januárius 7-én.

Előttünk:

Kőrösi József s. k.

tanú

ifj. Gödri Ferenc s. k.

polgármester, tanú

ifj. Sass József s. k.

id. Gödri Ferenc s. k.

1848-49-es honvédhadnagy

nyug. kr. aljbíró, tanú

Tuzson János s. k.

az 1848–49-iki magyar szabadságharcban honvéd-őrnagy és a 86-ik honvéd-zászlóalj parancsnoka

Utójegyzet: Fényképeim közül az 1849-iki, az Ágotha János rajztanár által 1849-ben Nagyszebenben festett, kezemben levő képeimről lett lefényképezve; mit a még 1849-ben nem létezett fényképezés felderítéséül tartottam szükségesnek saját kezűleg megírni és nevem aláírásával megerősíteni.

Sepsiszentgyörgyön, 1903. januárius 15-én.

Tuzson János s. k.

Moldvai expeditio 1849-ben¹⁴

A részünkre szerencsétlen kimenetelű, Seps-Szentgyörgy melletti úgynevezett Eprešetón, 1849. július 6-án a túlnyomó muszka haderővel szembe vívott csata után, hol hős honvéd századosunk Gyergyanyfi háromszázad magával egy sírban nyugszik, a magyar csapatok Csíkszékbe vonultunk vissza, hol 12 napig, a Gál Sándor ezredes parancsnoksága alatt – az újjászervezéssel sok viszontagság között foglalkoztunk, minek Bem tábornok megérkezése vetett véget.

Bemnek első teendője volt, a viszálykodásnak¹⁵ véget vetni. E célból minden törzstisztnak sáfárgodásáról – a muszkák betörése óta, számot kelle adnia. E számadást teljesítettem én is annál is inkább, mert zászlóaljam ez időben csak 400 főből állott. De miután kimutattam, hogy két századom – mint a brassai vár fedezete – esett muszka fogságba, s több mint 300 emberem a muszkák betörésekor a Tömösi szorosban esett áldozatul, sajnálatát s igazolásom iránti elismerését fejezván ki, azon rendeletét kaptam, hogy zászlóaljamat a Bocskor¹⁶ százados parancsnoksága alatti 79-ik zászlóalj tisztikarával és legénységével egészítsem ki, s mint ez megtörtént, tegyek róla jelentést.

Zászlóaljam megtörtént kiegészítéséről a jelentést megtéve, azon további rendeletét kaptam Bem tábornoknak, hogy két ágyút is rendelkezésem alá véve, saját, 86-ik számot viselt és a Hild¹⁷ őrnagy parancsnoksága alatti nemzetőri zászlóaljjal – tehát két zászlóalj és két ágyúval induljak útnak s az Ojtozi szorost foglaljam a muszkáktól vissza.

Ojtozba megérkezve, nem találtam ellenségre; a muszkák az első betörések után a hidakat az Ojtoz vizén lerombolták, az utat több helyen levágták s visszavonulva a határszélre, magokat védelmi állásba helyezték volt. Miről a tábornoknak gyorsfutár jelentést tettem, mely jelentésemre azt a választ kaptam: hogy két századot a zászlóaljamból és két ágyút hagyjak fedezetül az Ojtozi szorosban, Hild vonuljon vissza zászlóaljával Kézdivásárhelyre s én siessek 4 századommal Eresztevényre (7 mérföld távolság Ojtoztól), hol a tábornok a Csíkból levonult csapatokkal muszkákkal szemben állást foglalt, magamat jelenteni. Gyors menetben tettem ezen rendeletnek eleget, mi felett a tábornok meglegedését nyilvánította s zászlóaljamat még azon esetre is piheneni rendelte, ha netalán véletlen támadást rendelne.

Aznap semmiféle riadó nem történt, de már éjféλι 12 óraker újból magához rendelt a tábornok és Gál ezredes jelenlétében következő rendeletét vettem: hogy feladatom saját zászlóaljammal, 2 század 27-ik zászlóaljbeli gyalogsággal, 2 század lovassággal és 6 ágyúval újból az Ojtozi szorosba menni, a moldvai határszélen az ellenség előőrseit megkerülve – foglyokká tenni s a határszélét visszafoglalni.

Az erre következő nap, július 19-én délben útra is keltem a gyalogsággal és két szakasz utásszal, és a rá következő éjjel a tábornok által kirendelt 6 ágyú is két lovas század fedezete alatt utánam lett indítva. Július 20-án csapataimmal újból Ojtozban voltam, hol azonnal a muszkák által lerontott hidak és utak kijávitásához fogattam. Július 22-én délután, mikor még mindig személyesen – közel a határszélen az utakon dolgoztattam, nem kevés öröömre Ojtozból azon jelentést vettem, hogy Bem tábornok maga is Ojtozba érkezett, minek következtében sietve mentem Ojtozba vissza, az út járhatóságát a tábornoknak jelenteni. A tábornok jelentésem véve, azonnal rendelkezett, hogy azonnal nyomuljunk a szorosba a gyilkos hídjáig előre, mi az estéλι órákban a legnagyobb csendben meg is történt, hol éjjelre táborba szállottunk.

Július 23-án reggel csapataink már menetrendben voltak a moldvai határszél felé. Beérkezve Sósmező faluba,¹⁸ mely még Erdélybe közvetlen e határszélbe fekszik, a tábornok által előre lettem küldve, előcsapatunk megszemlélésére, minek elébe érkezve, közvetlen a falu végén kozákokat pillantottam meg, minek következtében az előcsapatot csatarendbe osztottam fel s a tábornoknak jelentést küldöttem. Támadólag előre nyomulva az ellenség a határszélen erős tűzzel fogadott. Makacs ellenállásra találtunk, de fiatal honvédeink a pozíciókat, melyeket az ellenség egymás után elvett, nagy merészséggel rohanták meg. Mintegy kétezer emberünk volt s mégsem tudott a túlnyomó

ellenség nekünk ellentállani s mi őt addig kergettük, míg futásban menekült, mi pedig a bágyadság mián kényszerítettünk Csilipeát (?) és Gorzafalva¹⁹ között megállani.

Július 24-én folytattuk előnyomulásunkat, anélkül hogy ellenségre találtunk volna Onestig²⁰, hol megebédeltünk. Onesten meggyőződve, hogy az ellenség visszavonulását Bákó²¹ felé gyors menetben folytatja, megszüntünk az üldözésével s 24-én délután előnyomulási irányzatot változtatva, balra Okna²² felé folytattuk menetünket. Oknához közeledve a tábornoktól azon rendeletet kaptam, hogy a gyalogsággal és az ágyúkkal az éj csendjében lopódzam álutakon Gorzafalvára vissza s foglaljak ott állást, hova 25-én reggeli 4 órakor meg is érkeztem.

A tábornok a lovasság kíséretében Oknán hált, s onnan a muszkák által a raktárakban hátrahagyott hadi szerelvényeket magával hozva, 25-én reggeli 8 órára maga is Gorzafalvára érkezett. Ez nap délután a csapatok felett szemlét tartott s érdemjeleket osztott ki, minek megtörténével 7 század gyalogságot, 6 ágyút és 40 lovas parancsnokságom alá helyezve, engem Moldvában visszahagyott, biztosítván, hogy köztem és az erdélyi magyar hadcsapatok között az összekötést fenn fogja tartani; ő maga pedig a lovasság nagyobb részével és egy nemzetőr zászlóaljjal Erdélybe visszament. Egyszer-smind „A Moldvában állomásozó magyar hadcsapatok parancsnoksága” címét rendelte használnom.

Ez volt utolsó intézkedése hozzám és utolsó találkozásom a hős tábornokkal, mert Erdélybe visszatérve, Segesvárra sietett s így a kilátásba helyezett összekötést sem volt módjában velem fenntartani.

Minden összekötés s anélkül, hogy az erdélyi eseményekről valami értesemre juthatott volna, négy napon át, a Bem tábornoktól kapott rendeletekhez híven, Gorzafalváról Onest és Okna előőrsoket tartottam fenn, a magam és kevés számú csapatomat, mint áldozatul hátrahagyott csapatot (verlorener Post) tekintettem s azzá is váltam volna, ha a következő közbejött körülmény helyzetünkön nem segít.

Július 30-án délben az előőr parancsnokom jelentette, hogy a legkülső előőrsvonalhoz egy török tiszt érkezett, kinek utasítása, Bem tábornokkal találkozni. Több tisztem kíséretében magam siettem az előőrsvonalhoz, hol a kölcsönös magunk bemutatása után Ászlán, onesti szabadelvű bojár által, ki szintén a török kíséretében volt, azon biztosítást nyertem, hogy Tefic bég török ezredessel állok szemben.

Miután nagy öröömre Tefic bég²³ a német nyelvet bírta, s ezáltal tolmács nélkül értekeznünk alkalmunk nyílt, ketten, 20-25 lépésre félre vonulva, elsőbben is azon kérdést intézte hozzám Tefic bég, hogy találkozhatik e ma Bem tábornok úrral, kihez Bukarestből Omer pasától²⁴ üzenetet hozott. Én, ki még mindig muszka cselől is tartottam a török ezredes személynében (félrevezetés céljával) kijelenttem, hogy a tábornoknak főhadiszállása Kézdivásárhelyt van, egy 6000-ból álló hadtest K.-Vásárhelyről az ojtózi vámhöz van kiküldve, és én ennek a hadtestnek biztosítására vagyok előküldve, tehát legalább 24 órába telik, míg jelentésemre az ezredes hozzánk érkezése és kívánságára vonatkozólag választ kaphatunk. Ezen nyilatkozatomra az ezredes mintegy megdöbbenve, következőleg folytatta:

„A bákói muszka hadparancsnok jelentette Omer pasának, hogy Bem tábornok 12 ezer főből álló haderővel²⁵ tört be Moldovába s csapatai mindent megsemmisítenek, mit magok előtt találnak, nem kímélnek sem emberéletet, se vagyont s egyszersmind felszólította Omer pasát, hogy küldjön haladék nélkül illő török haderőt a török föld, illetőleg Moldova kitisztítására a Bem rablóbandáitól. Omer pasa pedig mint tisztelője a hős Bem tábornoknak őt, Tefic béget küldötte s felhívja a tábornokot, hogy vonuljon Moldovából vissza, mire Tefic bég, mint gyorsfutár van kiküldve, s Omertől bizalmasan meg volt neki engedve, hogy hozzánk érkezni (a mi előnyünkre) ne siessen, ellenben az időt visszamenet megnyerje. Mivel Tefik Bem tábornokkal nem találkozhatott, engem hívott fel, hogy vonuljak vissza.”

Az én válaszom a következő volt:

„Mi azon a szoroson, melyen a muszkák hazánkba betörték, nyomtuk őket vissza s üldöztük Moldovába, s mint mély tisztelői a fényes portának azon nézetben vagyunk, hogy igazság szerete a fényes portának minket sem fog idegenebbnek tekinteni Moldovában, mint a muszkákat.”

Erre Tefic bég azt felelte, hogy a muszkák szerződés szerint protectorai Moldovának s 1825 óta joguk van Moldovában helyőrséget tartani, a mi betörésünk pedig, az ő, Tefic

bég és Omer pasa sajnálatára az európai hatalmak által is jogsértőnek tekintnék, minél fogva ismételten ragaszkodik előbbi felhívásához, minek ha eleget nem tennénk, nagyon fájna a szívének, ha két testvérnemzet – a török és magyar – mint ellenfelek lennének kénytelenek egymással szembe szállani.

Meg voltam fogva; határoznom kellett, mert Tefic bég követelte s én szavamot adtam az azonnali visszavonulásra, biztosítván Tefic béget igazságos ügyünk kivívásában ellenfeleinkkel szemben. Mihez Tefic bég szerencsét kívánva, azon szavakkal szorított velem kezét, hogy ha a sors még összehozna vele, bene mindig őszinte barátomra számíthatok.

Tefic bég távozott, és én azonnal intézkedtem s a visszavonulást megkezdtem. Az erdélyi határszélhez érve arról értesültem, hogy Háromszékről a magyar hadcsapatok Csíkba vonultak vissza s Háromszék az egyesült osztrák–muszka sereg által el van foglalva, minek következtében visszavonulásom folytatva, a Bereck mezőváros feletti úgynevezett Magyaróستetőről, hová esteli 9 órakor érkeztem, személyesen is meggyőződtem a Kézdivásárhely és Szentlélek²⁶ közötti nagy kiterjedésű tábori tüzekről, hogy utam Szentléleken át, illetőleg az országúton Csíkba vonulni el van vágva, s csak tájósmeretemnek köszönhettem, hogy az éj oltalma alatt járatlan, vészes úton, Poljánon át, tüskén-bokron keresztül s még amellettt járatlan, meredek, süppedékes hegyen sikerül július 31-én pitymaladatkor Szárazpataknál a Kászon völgyébe beereszkednem s utamat a Kászon völgyén fel Csík felé folytatnom.

Az ellen járőrei által a visszavonulásomról csakhamar értesülvén nyomban követtem. Már most biztosítva hittem magamat, hogy az ellen addig be nem ér, Csíkban magyar csapatokra találok, mi nagy csalódásomra egész másképpen történt, mert Kászonba megérkezve megdöbbenve értesültem, hogy Csíkból a magyar csapatok kivonultak. A fegyverbecsületnek eleget teendő, elhatároztam magam a Nyerges-tetőn állást foglalni, hová alig érkeztem meg, az ellen már nyomomban volt, s délután hat órakor kénytelen voltam fáradt és kiéhezett, 8 gyenge századból álló gyalogsággal, 40 lovasommal és 6 ágyúval csatát fogadni, mely az éj beálltával megszűnt. Augusztus 1-ére virradólag a támadást az ellen újból megkezdette s a csata folyt szüntelen; azonban délelőtt 10 és 11 óra között azon jelentésre voltam kénytelen a természettől elősegített erős állásomat odahagyni, hogy legalább hússzorosan túlnyomó ellen gyalogságának sikerült hadi állásomat a sűrű erdőségben megkerülni; minek következtében kénytelen voltam csapatom megmaradott töredékével, az ellentől Csíkkozmás és Csíktusnád közötti téren is üldöztetve – csatarendben Csíktusnádon át a teljes megsemmisítés elől menekülni.

Tuzson János
nyug. alezredes

Megjelent: Kolozsvár, 1888. december 24. (Karácsonyi melléklet)

Tuzson János őrnagy levele József Bem altábornaghoz

Gorzafalva, 1849. július 28.

Tuzson őrnagytól

Az erdélyi magyar hadsereg főparancsnokságának.

Gorzafalva, július 28. 1849.

Ma délután 5 órakor jelent meg előőreinknél, mint küldött gesamter:/ Bukarestből török ezredes Tefic bei, ki következőleg nyilatkozott: ő küldve van Bukarestből Omer pasától s azt a kérdést tette a pasa nevébe, hogy mi szándokkal jöttünk Moldovába? Én azt válaszoltam, hogy a muszkat, ki éppen ezen szoroson hazánkba betört, követtük, az országba pedig mint barátok jelentünk meg, abba a reménybe, hogy a fölséges Porta is bele egyez.

Továbbá tudatta velem, hogy Omer pasa Bem altábornagy urat nevébe ösmeri s tiszteli s Istentől segedelmet óhajt, de ügyünkbe jelenleg bizonyos okokból – ámbár örömet tennék – föl nem léphetik, s mivel azon jelentés ment bé, hogy Moldovába az

egész nép mozgásba van s a munkát tunyán hagyja, kéreti, mint barát, hogy a magyar sereg a határszélig szíveskedjen visszavonulni, s nekem, mivel a követnek vissza kellett térni, szavamat kellett adni, hogy rögtön visszavonulok a határszélig s már útban is vagyok.

Az ezredes tudatta²⁷ pasa nevébe az altábornagy úrral, hogy el jó az idő, hol ők is velünk kezét fognak, de fájdalom jelenleg nem tehetik, de azzal legynők meggyőződve, hogy soha ellenségünké nem válnak.

Továbbá föladatja volt a követnek a pasától útjába kérni,²⁸ mivel azt hallották, hogy a magyarok a muszkákat Moldovába befogják.

A ravasz muszkák még azt a gaz tudósítást is tették a pasához, hogy a magyarok a föld népe ellen is fölléptek Moldovába.

Tuzson őrnagy

Másolat. MNL OL R.14. 3. tétel. 2/9.

■ JEGYZETEK

1. Tuzson életútjára Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek az 1848–49. évi szabadságharcban*. Bp., 2000. (A továbbiakban Bona 2000) 689–690. A háromszéki honvédszászlóalj harcairól Csikány Tamás: *A 15. (2. székely) határőr gyalogezred 1. zászlóalja Magyarországon 1848-ban*. In: Csikány Tamás – Demeter Lajos – Egyed Ákos – Kedves Gyula – Urbán Aladár: *Székely határőrök a magyarországi hadszíntereken*. Bp., 2008. (A továbbiakban Székely határőrök 2008) 145–232. Szabó Nándor 1849. március 21-én, Felsőtömösön kelt jelentésének lelőhelye: Deák Imre: *1848, a szabadságharc története levelekben, ahogyan a kortársak látták*. Bp., 1943. (A továbbiakban Deák 1943) 330–332.
2. Bona 2000. 690.
3. *Barcaság 1848/49-ben*. Szerk. Hochbauer Gyula. Szecseleváros, 1998. 40.
4. HL. VII 203. Csány-levéltár. Mikrofilmgyűjtemény. 23. d. 1849:59. Kiss Sándor ezredes levele Csányhoz. Brassó, 1849. április 8.; Uo. Szn. A brassói felszerelési bizottmány jelentése Kiss ezredeshez. Brassó, 1849. április 7.; MNL OL. Berde Mózes kormánybiztosi iratai. F. 247. 1849:499. Szabó Nándor alezredes levele Berde Mózeshez. Brassó, 1849. május 9.
5. Brassói Lap. Brassó, 1849. Szerk. Veszely Károly. 7. sz. 1849. május 7.
6. Demeter Lajos: *A hazáért. „a patakokat a mi vérünk festette pirosra”*. Sepsiszentgyörgy, Kilyén és Szotyor területén nyugvó 1848/49-es szabadságharcosok. Sepsiszentgyörgy, 2001. 113–114.
7. Uo. 115–116.
8. IV. A Székely Nemzeti Múzeum Könyv és Levéltári Osztályának Gyarapodási Jegyzéke. 1903. 3–4.
9. Itt szeretnék köszönetet mondani Hermann Róbertnek és Demeter Lajosnak a dolgozatom elkészítéséhez nyújtott segítségükért.
10. Pontosabban: Udvari Haditanács.
11. Az Erdélyi Főkormányzók kérésére. (br. Jósika Samu levele gr. Teleki József kormányzóhoz. Bécs, 1849. április 1. Közli: Deák 1943. 58–59.)
12. A zászlószentelésre lásd Székely határőrök 2008. 166. és 198.
13. Beárulta.
14. Bem moldvai betöréséről Gyalókey Jenő: *Bem moldvai hadműveletei. (1849. július 23–25.)* Történeti Szemle 1918. 237–253.
15. Itt a szerző a Gál Sándor elleni tisztí zendülésre utal. (Egyed 2010. 474–475.)
16. Bocskor Ferenc százados. Lásd Bona Gábor: *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban*. I–II. Bp., 2008–2009. I. 190.
17. Franz Hild (1796–?) őrnagy, az 5. határvéd zászlóalj parancsnoka.
18. Sósmező, románul Poiana Sărată. Település Romániában, Bákó megyében.
19. Gorzafalva, románul Oituz, korábban Gorzești. Település Romániában, Bákó megyében.
20. Ónfalva, románul Onești, település Bákó megyében.
21. Bákó, románul Bacău, moldvai város, megyeszékhely.
22. Okna, románul Târgu Ocna (Moldva, Románia).
23. Tefik bej, ezredes, török hadikövet.
24. Omer pasa (1806–1871) szerb származású török tábornok, a Havasalföldet és Moldvát megszálló török csapatok parancsnoka.
25. Az utóbbi adat erős túlzás.
26. Kézdiszentlélek.
27. Olvasata bizonytalan.
28. Olvasata bizonytalan.